

זעוממקו של מקרא

דברי עומק
בכרשת השבוע ובמועדים

כי-תצא
ה'תשפ"ד

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא כי תצא

וייש לשאול, מה טיבן של רוב מצוות אלו בפרשת כי-תצא, שאין להם לכאורה שייכות ליציאה למלחמה.

וייש לומר, כפי פירוש רש"י בתחילת הפרשה שבמלחמת הרשות הכתוב מדבר. ולא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. ובהתחבר שני הפירושים תהיה מובנה של המלחמה המתוארת מלחמת הרשות נגד יצר הרע. שהיא למעשה הופכת למלחמת חובה נגד יצר הרע הרוצה להפילנו דווקא במצוות הרשות. וממצוות הרשות דרכו סלולה להטותנו הדרך גם ממצוות החובה.

ואשר על כן, נקבצו באו לך כל המצוות המזדמנות שברובן הן מצוות רשות, לומר לך:

כי תצא למלחמתה של תורה, דע כי אתה נלחם לכבוש תורת חיים. אשר בכל עת וזמן ובכל מצב מאורחות החיים, נצבת התורה לימינך לנחֹתָךְ בדרך, לידע המעשה הנכון אשר תעשה. כי ממנה תוצאות חיים. ואל יפתך יצרך לומר די לך במה שנתחייבת, ומה לך ולמצוות שלא נתחייבת בהן. כי בזה יש לך להילחם עמו מלחמת חובה על פיתויי הרשות.

כי-תצא

כי-תצא למלחמה על-איבִיךָ ונתָנוּ
ה' אֱלֹהֶיךָ בַיָּדךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבוּיָיו:
(כא, י')

מצוות מזדמנות

כי-תצא. בשימת לב, רב רובן של המצוות הנאמרות בפרשתנו הן מצוות מזדמנות. כלומר מצוות שאין חיוב לקיימן כל עוד לא הגיעו לפניך. ויש מהן מצוות רשות, ויש מהן שאתה רודפן להשיגן, ויש מהן שבאות לפניך באקראי, כביכול. ובידך לקיימן, אם תרצה בהן. ויש מהן שהן חובה משהגיעו לידך. ועל זאת תוֹרָה המלה כי, כלומר כְּאֲשֶׁר. כגון: כי-תצא וראיתָ, כי-תהליֵן לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, כי-יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, כי יִקְרָא קוֹן-צָפוּר, כי תִּבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ, כי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כי-יִמָּצֵא אִישׁ, כי-תצא מִחֲנֹהּ עַל-אִיבִיךָ וְנָשְׁמַרְתָּ, כי-תִּדָּר וְדָר, כי תִּבְאֵ פְּכָרֶם רֵעֵךְ, כי תִּבְאֵ בְּקִמַּת רֵעֵךְ, כי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, כי תִּקְצֹר קִצְיֹרֶךָ בְּשׂוֹדֶךָ, כי תִּחַבֵּט גִּיתְךָ, כי תִּבְצֹר כַּרְמְךָ, ועוד כהנה וכהנה.

לעומקו של מקרא כי תצא

נשאלים על ידי הסנהדרין, לאפוקי ממלחמת מצוה שביד המלך להחליט.

ולעומקו של מקרא יִדְרֹשׁ עַל דֶּרֶךְ הַמוֹסֵר: לְעוֹלָם יִלְחַם אָדָם בְּכָל כּוֹחוֹ בְּמוֹשֵׁג "רְשׁוֹת". שלא יאמר אדם התורה התיירה ויש לי רְשׁוֹת. שעל ידי כך יבוא להקל ראש בדברים הרבה.

וכמובא בפרקי אבות (א, י') אל תתודע לְרְשׁוֹת. שעל דרך הפשט תכוון המשנה לְרְשׁוֹת השוררת, מלשון שְׁרָרָה, שלא תמיד תיטיב עמך.

ועל דרך הדרש יִדְרֹשׁ בזה אל תתודע למילה רְשׁוֹת. ומלחמה זאת עם היצר תיקרא **מלחמת הָרְשׁוֹת**. שהיום יאמר לו יצה"רע **יש לך רְשׁוֹת** ובאמת יש לו, ומחר שוב יאמר לו יצה"רע **יש לך רְשׁוֹת** ובאמת אין לו, ויתיר לעצמו דברים האסורים.

לכן נאמר **וְשָׁבִיתָ שְׁבִיבִי. שְׁהִשְׁבַּאי שִׁשְׁבָה** ממך את המילה רְשׁוֹת, שְׁבָה גם אותך להיות ברשותו של השבאי, ומעתה יכול הוא לעשות בך כרצונו, עד אשר תָּשׁוּב וְתִשְׁבָּה אתה את רְשׁוֹתֶךָ ממנו, כדי שתהיה אתה ברשות עצמך, ולא כדי לעשות ככל

וכן ומובא בפרדס רימונים בשם ר' חיים ויטאל זי"ע:

וְלָכֵן גַּם מִצְוֹת שֶׁהֵינָן בְּגִדְרֵי רְשׁוֹת, אִו שְׂאִינָן תְּלוּת עַל הָאָדָם אֶלָּא בְּהַזְדַּמָּן, גַּם אוֹתָן יֵשׁ לְאָדָם לְהַתְאַמֵּץ, וּלְהַשְׁתַּדֵּל לְרִדְף אַחֲרֵיהֶן לְקַיְּמָן לְטוֹבַת הַשְּׁלֵמַת תְּקוּן נַשְׁמָתוֹ בְּנֵה הָעוֹלָם.

ואשר על כן נתקבצו המצוות המזדמנות לפרשת כי תצא, לומר לך, כי תצא למלחמת התורה והמצוה, אל תנח ירך מן המזדמן לך, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ושכר מצוה מצוה, לתקן שרשה ושרשיך במקום עליון.

מלחמת הרשות

וְשָׁבִיתָ שְׁבִיבִי

כי-תצא למלחמה על-אִיבֶיךָ וּנְתָנָו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִיבִי (כא, י')

פירש רש"י (פס' יא) **במלחמת הרשות** הכתוב מדבר. כלומר בפשט הדברים דיבר הכתוב במלחמה שבה

לעומקו של מקרא כי תצא

וְהִבְאֵתָה את תשובתך, כמביא ביכורים לבית ה', אֶל-תּוֹךְ בֵּיתְךָ, אל פנימיותך שלא תהיה תשובה חיצונית בלבד אלא גם פנימית.

או פלך לדרך זו: מאי אֶל-תּוֹךְ בֵּיתְךָ, לנהל את ביתך על פי דרך התשובה שקבלת עליך.

וְגִלְתָּה אֶת-רֵאשִׁיּוֹת וְעֲשֵׂתָה אֶת-צִפְרִנְיָהּ הם הקליפות אשר נדבקו בך בטרם תשובתך. עתה תסיר אותם ממך, לכן נאמר בהמשך וְהִסְרִיהָ אֶת-שֹׁמְלֹת שְׂבִינָהּ מֵעֲלֶיהָ (פס' יג') ומעתה תהיה התשובה לך ולחלקך כל הימים.

וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ וְתִשְׁבִּי שְׁבִיּוֹ על דרך לשון נופל על לשון ירמוז לאלוהו התשבי, באשר וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ הן אותיות וְתִשְׁבִּי שְׁבִיּוֹ. הוא אליהו הנביא שְׁשׁוּבָה מן השבאי הוא הסטרא אחרא, את כל התינוקות שנשבו על ידו, ומחזירן בתשובה לאביהן שבשמים, והרי השבים בכל

העולה על רוחך. אלא אדרבה, כדי להילחם ברשות ולכלוא אותה לבלתי תיסרך, ולבלתי הִתְנַדַּע אליה עוד.

על דרך הרמז וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ. תרמוז הפרשה על חזרה בתשובה. לכן נאמר וְשָׁבִיתָ. אל תקרי וְשָׁבִיתָ אלא וְשָׁבִיתָ. כנאמר בפר' ניצבים (ל,ב') וְשָׁבִיתָ עַד ה' אֶלְקִיךָ עד שתעשה תשובתו של הקב"ה, והיינו שְׁבִיּוֹ. ולכן אמר ירח ימים הוא חזדש אלול כמובא באוה"ח הק', שבו מתקבלת תשובתך ביותר. וְרָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ, והתבוננת בדרך התשובה, טעמת וראית כי התשובה היא יפת תאר עד מאד, כאומרו (תהלים לד,ט') טַעֲמֵמוֹ וְרָאוּ כִּי-טוֹב ה'.

וְתִקְרָא התשובה אֶשֶׁת, נוטריקון אש תורה, שהתשובה מתקבלת ביותר כשהיא באה מאש תורה שיוקדת בך. וְחִשְׁקָתָ כָּה, וגמרת בלבך שתהיה תשובה זו לחלקך תמיד. זה שנאמר וְלִקְחָתָ לָךְ לְאִשָּׁה.

לעומקו של מקרא כי תצא

גלעד כי אם מעט אנשים מן המיושבים בעיר כי כל השאר היו עם אספסוף לכך מעיד כי אליהו מן התושבים כך שמעתי מהר"י טרוט"י משם הר"י בה"ר יצחק ממלאוש. ע"כ לשון התוספות.

ובשימת לב, נרמז כינויו מהפסוק עצמו, שכן בפסוק הנ"ל מלכים א' פרק י"ז פס' א' כתיב מתשבי חסר וו', ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד. התשבי מתשבי כתיב. וכאמרו: התשבי מתשבי. וכבר נרמז שמו מימות עולם ושנות דור ודור, עת שלח נח את העורב מן התיבה, ונאמר שם: וישלח את-העורב ויצא ושוב עד-יבשת המים מעל הארץ: (בראשית, ח, ז')

ופירש רש"י עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה (ב"ר שם), מוכן היה העורב לשליחות אחרת, בעצירת גשמים בימי אליהו. עכ"ל.

ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא, שהרי יבשת הן אותיות תשבי. כפיוט למוצאי שבת על אליהו הנביא: כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת.

לב נשמתם יפת תאר עד מאד, ובדמעות טהרה יבכו בשובם לאביהם שבשמים ולכנסת ישראל אָמֵם נָרַח ימים עד ראש השנה ויום הכיפורים.

ועל דרך הצצה יהיו כפסוק [שה"ש ד, יא'] נפת תטפנה שפתותיך פלה דבש וקלב תחת לשונך וריח שלמתוך קריח לבנון: נופת תטפנה שפתותיהם בתפילה, כדבש מתיקות תורתם ויניקת חלב התחדשותם, כריח לבנון הוא בית מקדשם המלבין שלימות תשובתם על ידי אליהו הנביא משיב נפשם.

ולכן ירמוז הכתוב למה שאמר הנביא מלאכי ג, כג': הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב-אבות על-בנים ולב בנים על-אבותם. ואשר על כן, כל השבים נקראים על שם אליהו הנביא אליהו התשבי: ותשבי ושבו.

ואמנם, נקרא אליהו התשבי על שהיה מתושבי גלעד ככתוב: (מלכים א' פרק י"ז פס' א') : ויאמר אליהו הנביא מתושבי גלעד, ואמרו תוספות [תענית ג.]. שלכך נקרא מתושבי גלעד לפי שהרגו ישראל אנשי יבש גלעד על מעשה פילגש בגבעה ולא נשאר ביבש

לעומקו של מקרא כי תצא

וְהָיִינוּ בָּהּ, אם במלחמת היצר דבר הכתוב, מדוע נקט מלחמת רשות. והרי לכאורה כנגד יצר הרע צריך לצאת למלחמת חובה ומלחמת חרמה, עד הכניעו כליל, ומדוע נקראה מלחמה זו עם היצר מלחמת רשות?! מלחמת מצוה הוי ליה למימר!

ולעומקו של מקרא יש לומר כי מלחמת היצר נקראה מלחמת רשות כי נתן הבורא ית' ביד האדם את כח הבחירה, והיא הרשות האמורה בעניין. שיש לכל אדם רשות הבחירה בין יצר הטוב ליצר הרע. ומאחר ובחר האדם בטוב, מכאן ואילך חובה עליו לצאת למלחמה נגדו, להפוך מלחמת רשות זו למלחמת חובה ואף מלחמת חרמה.

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין

מובא בכרייתא (קידושין ל, עמ' ב') אמר להם הקב"ה לישראל בְּנֵי בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם

ועל דרך הרמז ירמוז לאליהו אשר ישיב לבבות על בנים ורמז בעורב שתהיה התשובה עֲרֵבָה על השבים שישוכו מאהבה, ערב משיח וערב תחיית המתים, כפי שנאמר בפסוק הנ"ל [מלאכי ג, כג]: הִנֵּה אֶנְכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

ואשר על כן גם כאן נֶאֱמַר: שלכן נקרא תשבי, על שם שְׁשׂוּבָה לב השבים כָּל לַב, כנאמר: וְשָׁבִיתָ שָׁבוֹ, וְשָׁבִיתָ אותיות ותשבי. שָׁבוֹ, אותיות שָׁבוֹ לקיים וְהַשִּׁיב לִב-אֲבוֹת על-בָּנִים וְלִב בָּנִים על-אֲבוֹתָם.

וְלִקְחַתָּ לָּהּ לְאִשָּׁה (פס' יא') פירש"י לפשוטו של מקרא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע.

ועוד פירש רש"י: במלחמת הרשות הכתוב מדבר.

ומכאן יִדְרַשׁ על דרך המוסר כי מלחמה זו שנקראת מלחמת הרשות היא המלחמה עם יצר הרע.

לעומקו של מקרא כי תצא

ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ. בפתח בית המדרש בצאתכם ממנו, כבר שם אתם נמסרים בידו.

ואשר על כן תדרש הפרשה לעומקו של מקרא ללימוד התורה הק' שהיא תבלין ליצר הרע. וכה תדרש:

כי-תצא למלחמה היא מלחמתה של תורה. על-איביה הם החבורה אתם אתה לומד. וקראם איביה כדאמר רבי חייא בר אבא (קידושין ל, עמ' ב) אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר {במדבר כא-יד} על פן יאמר בספר מלחמת ה' את נהב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה.

וספר מלחמת ה', היא הגמרא, בה סדרו רבינא ורב אשי כל מחלוקות החכמים ותירוציהם.

ונתנו ה' אליה בנדף. אחר שתבקש ממי שהחכמה שלו, ונתנו ה' אלקיך, את פירושו של הלימוד בנדף.

נמסרים בידו שנאמר (בראשית ד, ז') **הלא אם-תיטיב שאת** [ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל-בו].

ולעומקו של מקרא, יש להבין כיצד למדה הגמרא מפסוק זה שהעוסק בתורה אינו נמסר בידי יצהר"ע: **אם-תיטיב** ירמוז על התורה שנקראת טוב. כאומרו כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. שאת ירמוז על התנשאות האדם לדרגה עליונה. וכאמרו: **אם-תיטיב** ותהיה עוסק בתורה, תהיה בדרגה של שאת, שתתנשא מעל גבי יצר הרע, ולא תימסר בידו.

או כלף לדרך זו: מאי שאת, אם תיטיב במשא ומתן בתורה הרי הוא היצר הרע נמסר בידך. שכן שאת הן אותיות: משא ומתן.

ועל דרך הצת, שאת הוא אותיות אשת, וירמוז לאשת יפת-תאר, שהיא נסיון היצר הרע, והיא היא הדרשה, שאם-תיטיב בתורה, אף אם יהיה נסיון היצר הרע כאשת יפת-תאר להטותך הדרך, לא יוכל לך, כי אתה בדרגה של שאת.

לעומקו של מקרא כי תצא

ביראת ה'", היא דרגת רוח הקדש,
לארך ימים.

ובאורו ואמר פן, ירמוז לעת יפטר מן
העולם, תבוא אליה ובעלתה, שהיא
תקרא על שמך, ואתה תקרא בעל
הסוגיה, והיתה לך לעת פקודה,
תלווה אליך בעולמות עליונים והיתה
לך לאשה לעת תחיית המתים.

וכדאמר ר' יוסי בן קסמא (פרקי
אבות פרק ו' משנה ט') שבשעת
פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם
לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות
ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים
בלבד, שנאמר (משלי ו) בהתהלךך
תנקה אתך, בשכבך תשמר עליך,
נתקיצות היא תשיחך. בהתהלךך
תנקה אתך, בעולם הזה, בשכבך
תשמר עליך, בקבר, נתקיצות היא
תשיחך, לעולם הבא.

ושבית שבין. מה שלקח ממך יצר
הרע שהפריע בלימודך, תשבה ממנו
בחזרה על ידי השתדלותך ועיונך.

וראתי בשבילה אשת יפת-תארו,
כאשר תזכה לראות יפיה של הסוגיה,
וחשקת בה מרוב חשקך בה, ולקחת
לך לאשה תהיה הסוגיה כעצם
מעצמך, ובשר מבשרך והיא תהיה
לך לחלקך כפי תפילתך "ותן חלקנו
בתורתך". וקבאתה תביא את הסוגיה
כפי הבנתך אל-תוף ביתך, אל בית
המדרש.

וגלחה את-ראשה ועשתה את-
צפרניה, ירמוז על דרך חזרת
הלימוד, שיהיה כבתחילת לימודך
מראשה ועד סופה. והסירה את-
שמלת שבילה מעליה כאילו לא
שבית אותה כלל, ולא למדתה כלל
מעולם, ועל ידי כך תתישב הסוגיה
היטב בתוכך, שנאמר וישבה
בביתך. ובכתה את-אביה ואת-
אמה שמעתה אין עוד כביכול
נחלת הקב"ה והשכינה הק' לבד, כי לא
בשמים היא, אלא גם ובעיקר נחלתך
לעולמים. ואמר ג' רח ימים שעל ידי
כך תוכל להגיע לדרגת "והריחו

לעומקו של מקרא כי תצא

ובשימת לב, מחלוקת היא (ביבמות מח.) על הפסוק **וְעִשְׂתָּה אֶת-צִפְרֹנֶיהָ**. ר' עקיבא אומר **תְּגַדְלֶם** ור' אליעזר אומר **תְּקַצְצֶם**.

ואשר על כן יש לומר, שבכל מקום תירץ רש"י לשיטתו לפשוטו של מקרא **למען ירוץ הקורא בו**. כיצד: **בבראשית** פירש לפי ר' אליעזר שאמר **תְּקַצְצֶם**. תקנו על עמדו. **וב"כ** **כי תצא**, פירש"י לפי ר' עקיבא שאמר **תְּגַדְלֶם**, כדי שתתנוול.

או פלף לדרך זו, שבשניהם גם בבראשית וגם בפרשת כי תצא פירש רש"י לפי ר' עקיבא שאמר **תְּגַדְלֶם**. ומה שפירש בבראשית על הרקיע **תְּקַנּוּ עַל עֲמָדָו הַיָּינוּ בַּמֵּרְחָבִים**. **שְׁגָדְלוּ** לרקיע במרחבים [עד שאמר לעולם די] כפי מה שניתן היה לראות במתן תורה. וכפירושו רש"י על הפסוק (דברים, ד, לה) **אִתָּה הָרְאָתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הַקְּלָהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדָו**: כשנתן הקב"ה את התורה **פתח להם שבעה רקיעים**, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי.

תְּגַדְלֶם או תְּקַצְצֶם

וְעִשְׂתָּה אֶת-צִפְרֹנֶיהָ (כא, יב')

פירש רש"י **וְעִשְׂתָּה** - **תְּגַדְלֶם**, כדי שתתנוול. **ולכאורה** נראה כסותר דברי עצמו, שכן בבראשית (א, ז') נראה מפירושו לכאורה **וְעִשְׂתָּה** - **תְּקַצְצֶם**.

וכן פירש רש"י על הפסוק **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַרְקִיעַ: וַיַּעַשׂ - תְּקַנּוּ עַל עֲמָדָו**, והוא עשייתו, ומביא שם רש"י: כמו: **וְעִשְׂתָּה אֶת-צִפְרֹנֶיהָ**. ולכאורה כוונתו לפי זה **וְעִשְׂתָּה** - **תְּקַצְצֶם**. שהעולם שָׁאָף להתעצם ולהתרחב והקב"ה **אמר לעולם די** ואשר על כן נקרא הקב"ה **א-ל-שד"י**. וכפי שפירש רש"י את דברי יעקב אבינו **לְאֶחָי יוֹסֵף (בראשית, מג, ד) וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רְחֻמִּים**, מי שאמר לעולם די, **יאמר די לצרותי**.

ויש ליתן טעם, מדוע רש"י פירש **וְעִשְׂתָּה** בשני אופנים שונים שלכאורה סותרים זה את זה. שכן ב"כ **כי תצא** פירש **תְּגַדְלֶם**, ובבראשית עולה כביכול מפירושו: **תְּקַצְצֶם**.

לעומקו של מקרא כי תצא

[ויקרא יט, ב'] תהיו לשון עתיד פירוש אין הפסק למצוה זו, כי כל שער מהקדושה אשר יכנס, עדיין ישנו בגדר הכנסה שער אחר למעלה ממנו, כי אין שיעור להדרגות הקדושה המזומנת לכל הרוצה ליטול את השם.

ועל דרך המוסר, יש להוסיף ולומר, מה שגידלו ותקנו על עמדו במרחבים, רצונו לומר שכן תהיה שאיפתו של הירא שמים, ליראת שמים כמרחבי אין קץ.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי בהיות פרשת אשת יפת תאר מדברת כנגד יצר הרע, אלו שתי הדעות יכוונו לאופני המלחמה ביצר הרע. שלעתים יש לנהוג בדרך של תקצצם, ולעתים בגדר של תגדלם. ובהיות הצפרניים שאריות העור אשר נשל בעת החטא של אדם הראשון, [הזוה"ק ויקהל ר' ע"ב] ירמזון הדברים להנהגה הנכונה כנגד היצר הרע הרוצה להחטיו. כיצד:

בראותו כי ירחק ממנו יצרו ואין הוא ממחר להכשילו, ינהג בדרך של תגדלם, והיינו לגדול בתורה וביראת שמים שיוכלו לעמוד כתריס בפני הפורענות. כשם שאמרו לא דברה

והיינו שגדלו במרחבים, וכמובא ב"נשמת כל חי" ושפתותינו [שבח] כמרחבי רקיע.

ועל דרך האמונה יש לומר שכאן גילה הכתוב את כל תקף הבחירה בידי האדם. כפי שאמרו (ברכות, י עמ' א) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שהיראת שמים היא בידי אדם.

והשווה רש"י את "ועשֶׂתָהּ" של אשת יפת תאר ל"וינעש" דרקיע, כאומרו: כשם שבדברים הגשמיים כאשת יפת תאר אם אין הקב"ה מתירה ישאָנָה באיסור כן בדברים הרוחניים בעניין יראת שמים, אם אין הקב"ה נותן היראת שמים בידי האדם בהיתר, ע"י בחירה, יקַתְנָה האדם באיסור, ובקל יוכל להגיע לידי טעות של "אֲדַמָּה לעליון", ובמקום עֶקֶב עֲנָנָה יִרְאֵת ה' יגיע לתועבת ה' פֶּלַ גְּבַה לֵב (משלי טז-ה).

וכבר רמזה חכמים ליראה הפסולה באומרם לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. [ברכות פרק ב' משנה ח'].

אך מכיון שבחר האדם בחירתו הטובה להתקדש ולהיטהר, הרי יכול הוא גם יכול ליטול את השם, וכאור החיים הק' על הפסוק קדְשִׁים תִּהְיוּ:

לעומקו של מקרא כי תצא

כיוסף הצדיק שקיים בנפשו "וינס החוצה".

סמיכות הפרשיות לעניין יצר הרע

**כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ נָשִׁים וְנָשִׁים הָאֵחָת
אֶהוּבָה וְהָאֵחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ
בָּנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן
הַבְּכוֹר לַשְּׂנוּאָה וְגו' (כא, טו').**

בטעם סמיכות הפרשיות מובא בדעת זקנים, כי **עבירה גוררת עבירה**. לקח אשת יפת תאר, מריבה בתוך ביתו והרי האהובה והשנואה. ומזה יצא בן סורר ומורה, והמתגלגל מזה כי יהיה באיש חטא משפט מות. והוא על דרך הפשט.

ולעומקו של מקרא יאמר, שנסמכו הפרשיות גם לענין מה שפירש רש"י באשת יפת תאר **שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע**.

ואשר על כן ידרש: האהובה היא הנשמה הקדושה וכפי שנאמר בה (מיכה ז, ה') **משכבת חיקך שִׁמְרֵךְ פְּתָחֶי-**

תורה אלא כנגד יצר הרע. וכפי שדרשו [סוכה נב:]: פגע בכ מנוול זה, הוא היצה"ר משכהו לבית המדרש. ולכן נקרא היצה"ר מנוול. שאורג מצודתו כ"נול". ולבסוף **מְנַלּוּ**. אף האדם יעשה כן ויענה **מְנַלּוּ כְּאִלְתּוֹ**, ויארוג לו מצודתו בבית המדרש. ויכוון לפירוש רש"י **תגדלם כדי שיתנול**.

ובראותו כי גמלה בלב יצר הרע להכשילו אע"פ שלקחו לבית המדרש וקרא ק"ש והוא אומרם אם נצחו מוטב ואם לאו - יזכיר לו יום המוות [ברכות ה.], וכדלקמן. ובעמדו על נפשו כנגד היצר ינהג בדרך של **תְּקַצֵּצֵם**. שלא יתן ליצר הרע כל מעמד כנגדו ככתוב [תהלים קעט, ד'] **הֲנִיָּה צָדִיק קָצֵץ עֲבוֹת רְשָׁעִים**. וכן הוא לשון נופל על לשון כאומר: [ויקרא קדושים, כ, כג'] **וְאָקֵץ בָּם**. [ולא תִלְכַּל בְּחֻקֵּי הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי עַמּוֹתָם וְאָקֵץ בָּם] וכפירוש רש"י שם: **וְאָקֵץ**. לשון **מיאוס**. שיתן בלבו ל**מיאוס** בחמדת היצר.

ושתי הנהגות אלו מצאנו אצל יוסף הצדיק: לר' עקיבא שאמר **תגדלם** יהיה כיוסף הצדיק שפטפט ביצרו, ולר' אליעזר שאמר **תקצצם** יהיה

לעומקו של מקרא כי תצא

יצהר"ע שְׁנוּאָה. וסימנך, שְׁנוּאָה עם יו"ד שהוא בגימ' עשר, שְׁנוּאָה עם ו' שהוא בגימטריה' שש. שהותש כח היצהר"ע ע"י יצה"ט שנוולד.

ועוד על דרך הצח, אל תקרי שְׁנוּאָה אלא שְׁהַנְיָאָה. שהניאה את האהובה מבעלה. או פְּלֶדֶד לדרך זו שְׁהַנְיָאָה. [עם מפיק בה"א]. שהבכור שהיה לשניאה, הניא אותה, את האהובה מבעלה.

ועוד, לעומקו של מקרא, לא יוכל לִבְכֹר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה על פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר כוונתו שלא יתן לו ליצר הטוב חשיבות, כל עוד לא גירשו ליצר הרע. וכפי שאמרו ולעבדו בכל לבבך, בשני יצירך.

וזה שממשיך הכתוב פִּי אֶת-הַבְּכֹר בֶּן-הַשְּׁנוּאָה לְפִי לְתֵת לוֹ פִּי וְשִׁנָּיִם בְּכָל אֲשֶׁר-מֵצָא לוֹ וגו'. (כג, יז)

על פי הנ"ל שמכוונים הדברים כנגד היצר הטוב והיצר הרע, יש ליתן טעם מאי יִפִּיר.

ויש לומר, לעומקו של מקרא, מאי יִפִּיר, יִפִּיר את ערמתו של היצהר"ע, לְתֵת לוֹ, למתגבר על יצר הרע, פִּי

פִּיךָ ופירש"י שם מְשַׁכְּכֵת חֵיקְךָ נשמתך. וְהַשְּׁנוּאָה היא הרוח הרעה מסטרא אחרא מצד היצר הרע, ומתנשאת ומושלת גם בו וגם באהובה. ועל כן נקראת שְׁנוּאָה שמתנשאת. ומשננער מבטן אמו היא עמו, ככתוב לפתח חטאת רובץ. ויִלְדוּ-לוֹ בָנִים הם המעשים שלו ופירותיהם. וְהִנֵּה הַבֶּן הַבְּכֹר לְשְׁנוּאָה. כי היא עמו מימי ילדותו ויצר הרע שולט בו מנעוריו. ועל כן מעשיו מעשי הנעורים הם פרי האשה הַשְּׁנוּאָה, ולכן גם נסמכת הפרשה לבן סורר ומורה הוא היצר הרע הוא בן השניאה.

ועוד יש ליתן טעם מדוע הַשְּׁנוּאָה תקרא גם שְׁנוּאָה. ויש לפתור על פי מה שאמרו יצה"ר אימת נכנס באדם, משעת לידתו, שנאמר לפתח חטאת רובץ, ויצר הטוב אימת נולד באדם משעה שנהיה בן שלש עשרה למצוות.

ומעתה, כל זמן שיצה"ר לבדו אצל הנער, עד היותו לאיש, יקרא יצהר"ע שְׁנוּאָה. והוא נקרא הבכור, זה שאמר הכתוב והיה הבן הבכור לְשְׁנוּאָה. ומשנולד היצר הטוב בנער בעת היותו לאיש, הותש יצהר"ע מעט, ויקרא

לעומקו של מקרא כי תצא

יזכור לו יום המיתה. שנאמר וְדָמּוּ סֵלָה. ופירש רש"י וְדָמּוּ סֵלָה יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית. ובזה ינצחו ודאי ליצר הרע.

נְהַיֵּינוּ בָּהֶם, מה יש בהזכרת יום המות שבזה ינוצח ודאי היצר הרע. והרי זו משאת "נפשו" של היצר הרע להפילו לקרבנו עד אשר יראה השחת ח"ו. וכפי שאמר ריש לקיש [ב"ב ט"ז]. הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. אם כן כיצד ינצחו בהזכירו לו יום המות?!

ויש לומר, שכל זמן חיותו של האדם יצר הרע אחוז בו ואינו מרפה ממנו. שזה כל תכליתו להפריעו ולהטרידו. ומיום המות ואילך לא יוכל עוד לקיים יעודו בו. ועוד, כפי הכתוב בספרים הק' כאשר הבשר מרקב בקבר, רק אז אין ליצר הרע אחיזה בו. לכן יטרידהו יצר הרע עד המיתה ולא עד בכלל. שהרי אז הוא עובר ובטל אצל אדם זה עולמית.

ומה שאמר ריש לקיש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות שזו תכליתו להורגו, כוונתו לומר בלא

שְׁנַיִם מכוחותיו במלחמתו נגדו, פִּי- הוא ראשית אָנוּ, כי הוא, היצר הרע, ראשית אָנוּ, שנכנס באדם עם לידתו, והוא גדול מיצר הטוב ב"ג שנה. שכן רק בהיותו לאיש בגיל י"ג שנה, נולד בו באדם יצר הטוב. וזה שממשיך הכתוב בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצָא לוֹ (כג, יז)

כאן רמז הכתוב בְּמָה ינתן ליצר הטוב כח פִּי שְׁנַיִם להתגבר על יצר הרע. שיזכיר לו יום המות. כי כן ירמזו אליו מְלֵאָ בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצָא לוֹ, על יום המות, כדאמר רב נחמן בר יצחק [מסכת ברכות דף ה' עמ' א'] על הפסוק על זאת תִּפְלֵל כָּל חֹסֵד אֱלֹהֵי לַעֲת מִצָּא (תהלים, לב,ו), מאי לַעֲת מִצָּא. לַעֲת מִצָּא זה יום המיתה שנאמר לְמֹנֹת תּוֹצְאֹת. (תהלים סח, כא). הכי נמי, יִדְרֹשׁ יִמָּצָא לוֹ שיזכיר לו יום המות.

כמובא במסכת ברכות דף ה' עמ' א' א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע [כלומר ילחם בו]. שנאמר {תהילים ד-ה} רָגֵזוּ וְאַל-תִּהְיֶינָהוּ אִם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם אִם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר עַל-מִשְׁפַּכְבְּכֶם אִם נצחו מוטב ואם לאו

לעומקו של מקרא כי תצא

ולעומקו של מקרא יאמר: תקנו חז"ל ובורא את "הכל" במקום ובורא רע, כי "הכל" הוא יצר הרע הנמצא בכל.

וכמאמר חז"ל (קדושין מ') בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והתורה נבראה תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם (זבחים קטז.), וכמובא (בזוהר הק' תרומה קס"א א') הסתכל הקב"ה באוריייתא וברא עלמא, שהתורה היא תכנית העולם ועל פיה נברא. יוצא איפוא שהיצר הרע הוא בסיס לתכנית העולם ולבריאתו על פי התורה. רק האדם מצווה להכניע היצר ולנתב אותו לדברים מועילים וטובים וכפי שאמרנו [ברכות נד. בכל לבבך - בשני יצריך. שאם לא יצר הרע אין אדם בונה ביתו ונושא אשה ומקים דורות ומתפרנס ואוכל וכו', אלא מכניע את יצר הרע ומשעבדו לטוב.

רק במותו לא יקחהו עמו כי במותו הוא נפרד ממנו כנ"ל, ואז נפרדות הדרכים עד עת התקומה היא תחיית המתים. שאז יקומו וירננו שוכני עפר, יקומו וירננו יהיו ננערים מן היצר הרע. ככתוב (תהלים צב, טו') דְּשָׁנִים וְרַעְנָנִים יִהְיוּ. וַיִּצְרְשׁ: וְרַעְנָנִים וּמִן הָרַע הֵם נִנְעָרִים. לכן נאמר (תהלים מט, יח) כִּי לֹא בְּמוֹתוֹ יִקַּח הַפֶּל.

עשה תשובה. אבל בעשה תשובה שוב אין יצר הרע רוצה לעזבו. ולכן יזכיר לו יום המות, הוא היום שאין לו בו שליטה על האדם.

ועוד יאמר, בהיות האדם מזכיר לו ליצר הרע את יום המוות הרי הוא כבר בדרגת תשובה, וממילא בזה הוא מנצחו.

ובמסכת ברכות יא עמ' ב' תקנו חז"ל לומר בתפילת יוצר: יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא את הכל. וכבר העירו בגמרא, שהרי לא כך כתוב (ישעיהו מה, ז). אלא, יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא רע ותירצו שנקט לישנא מעליא. ושינו הכתוב לומר במקום ובורא רע ובורא את הכל.

ויש לבאר מנין לקחו חז"ל לשנות מ"רע" דווקא ל"הכל". והרי אפשר לכתוב לישנא מעליא ולשנות כמתבקש מבחינת הלשון מ"רע" ל"טוב". כעין: יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא טוב. ובשימת לב יש לומר שפיל לסיפא דקרא. שנאמר בהמשך הפסוק [ישעיהו מה, ז]: יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא רע אֲנִי יְהוָה עֲשֵׂה כָּל-אֱלֹהִים.

לעומקו של מקרא כי תצא

להכניעו להיות כמי שאינו. ואכן, אם יכנע לו האדם בזה, להיות כאין וכאפס, הרי בזה הכריעו ליצר הרע. ובזה דומה לעמלק שנאמר בו ראשית גוים עמלק, ואחריתו עדי אובד. שאם ישמע לעמלק להיות קרך בדרך, קר לעבירות, הרי בזה נצחו לעמלק שרוצה שנתקרה במצוות. וכן בזה נצחו ליצר הרע שרוצה להפכנו לכאין ואפס בתורה ומצוות ולהיות כאינו, והאדם השלם אכן נהיה כאינו אך במידות וענוה, והוא כגוזלו ליצר הרע ולעמלק ככתוב וַיִּגְזַל אֶת הַתְּנִיחַ מִיַּד הַמִּצְרִי וַיִּסְתַּגְּהוּ בַתְּנִיחוֹ (שמואל ב, כג, כא). וזה שאמר הכתוב לו משפט הבכורה, לו משפט הדין והגבורה, וליצר הטוב החסד שיתגבר על הגבורה. כנאמר [תהלים קיז, ב'] פִּי גָבַר עָלַיִנוּ חֶסֶד.

ועל דרך הצח: ליצר הרע משפט הַבְּכֻרָה וליצר הטוב חסד הברכה. ושלוש אותיות יעידו: בְּכֻרָה פְּרָה, ברכה רְפָה. כי הַבְּכֻרָה ניתנה ליצר הרע שבו נאמר [תהלים ז, טז'] בֹּרַךְ פְּרָה וַיִּתְּפְרֶהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יַקְפֹּעַל. ואילו הברכה ניתנה ליצר הטוב שנאמר בו לשון רכה. ככתוב [משלי, טו, א'] מַעֲנֶה רֵךְ יִשְׁיב חֲמָה.

כלומר במותו לא יקח אתו את היצה"רע, הנקרא כל.

וזה שנאמר טוב שם משמן טוב ויום המות מיום היוולדו. וְהַיּוֹנִין פָּה, מה טוב ביום המות יותר מיום היוולדו? אלא כנ"ל, שביום היוולדו ישלוט יצרו הרע, וביום מותו ישוב השלטון ליצרו הטוב. ונאמר בקהלת (ח, ח') וַאֲיִן שְׁלֹטוֹן יְוִם הַמָּוֶת. בפשט הדברים שביום המות האדם מאבד את שליטתו שהיתה לו בחייו בתחומי החיים השונים.

ולעומקו של מקרא יֶאֱמַר כנ"ל שביום המות אין שלטון ליצר הרע על האדם. רק בימי חיותו יוכל לשלוט בו היצר הרע אם לא עשה תשובה. ובעשה תשובה הרי הוא בדרגה של מעין עולם הבא כיום תחיית המתים שאין ליצר הרע כל שליטה בו.

וזה שאמר הכתוב פִּי-הוּא רִאשִׁית אִנּוֹ. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי אִנּוֹ אלא אִינוֹ. שהקב"ה טבע בבריאה שיהיה היצר הרע ראשית אוננו מנעוריו, כדי להכניע את האדם שיהיה "אינו". שמראשית יהיה האדם כאינו. וזה לטוב לו כל הימים אשר הוא חי על פני האדמה, שינסה היצר הרע

לעומקו של מקרא כי תצא

וּרְגָמָהּ. והוא לשון גרמא. שהיה
בְּאֲבָנִים. שהיה נים בא"ב אותיות
התורה, שרק היא יכולה להציל מיצר
הרע. וכאשר תעסוק בא"ב כלו'
בתורה שניתנה בכ"ב אותיות בלא
נים, אז תוכל להמית אותו, את היצר
הרע מקרבך. כדרך שאמרו מת
באהלה של תורה.

וְהוֹיֵנוּ בָּהּ, מאי מת באהלה של
תורה. מי הוא זה שמת. אם האדם
עצמו הרי כבר נאמר וחי בהם.
שהתורה מחייה את בעליה. אלא על
כרחק היצר הרע הוא זה שמת
באהלה של תורה. אדם כי ימות, יכנס
לאהל התורה ויחיה, ואז ימות היצר
הרע שלו, ויחיה האדם. ועל ידי כך
יבִעֲרָתָּהּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ. ויבִעֲרָתָּהּ את
בְּעֵרַת הַיֵּצֵר הָרַע מִקִּרְבְּךָ. וכל ישראל
יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ, כל הישר עם הא-ל,
יִשְׁמְעוּ תוקף מלחמה זו וַיִּרְאוּ.
שתהיה יראת ה' על פניהם, לְבַלְתִּי
יִחַטְּאוּ.

ואשר על כן נסמכו הפרשיות
לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה (כא, יח'). הוא בן
השניאה. וכנ"ל, הוא היצר הרע.
ונקרא סוֹרֵר וּמוֹרֵה, כי תפקידו להסיר
את היצר הטוב מן הדרך ולהורות לו
את הדרך אשר הוא רוצה שילך בה.
ולכן נקרא בן, כי הוא פרי המעשים
הרעים שאין תְּבִינָה סובלתם. ומעתה
ממשיך הכתוב לתאר דרכו של יצר
הרע:

אֵינָנו שֹׁמְעֵי בְּקוֹלָנוּ (כא, כ'). כי זה
דרכו של יצר הרע, לא רק שאיננו
שומע בקולנו אלא אדרבה אף רוצה
שאנו נשמע בקולו. זוֹלָל וְסֹבֵא.
שאין לו גבולות וככל שתתן לו ירצה
יותר. וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל-זִקְנֵי עִירוֹ
וְאֶל-שְׁעַר מְקוֹמוֹ ירמוז לעיריך
קדישין, מלאכים קדושים. שיש לך
להתפלל על הדבר עד שהמלאכים
הקדושים יביאו תפילתך לפני שְׁעַר
מְקוֹמוֹ של עולם, הוא שער השמים.
ומעתה יתאר הכתוב מה גרם לו לבן
סורר ומורה להישמע ליצר הרע שגם
הוא נקרא סורר ומורה: וּרְגָמָהּ כָּל
אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים נִמְתּוּ וּבִעֲרָתָּהּ
הָרַע מִקִּרְבְּךָ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וַיִּרְאוּ (כא, כא)

לעומקו של מקרא כי תצא

בהעדרם תלקה גם הנפש האלקית. ועוד, שחמורו הוא החומריות שבו, וְשִׁמְלָתוֹ היא הרוחניות שמשלימה בו את חומריותו. וזה נרמז בפסוק לְחִמְרוֹ לְשִׁמְלָתוֹ. אל תקרא לְשִׁמְלָתוֹ אלא לשלימותו. לא תוכל להתעלם, כי אם תתעלם, יתעלם המתעלם. ואם לא תתעלם לא יתעלם המתעלם. לכך אמר ומצאתה. ומצאת ה'. ומצאתה לשכינה הקדושה, הנעלם מכל חי פרט למי שאינו מתעלם מן החי.

תְּמֹר אָחִיךָ או שוֹרוֹ

לא תִּרְאֶה אֶת תְּמֹר אָחִיךָ או שוֹרוֹ נְפִלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָה מֵהֶם הֶקֶם תְּקִים עִמּוֹ: (כב,ד')

על דרך המשל והנמשל, חמורו הם החיים הגשמיים, החומריים. שורו הם החיים הרוחניים. שור מלשון שור. הבט וראה. וזו ראייה רוחנית. ורמז בזה שכשם שמצוה לעזרו בחומריות כן מצוה לעזרו ברוחניות. הקם תקים עמו. ומידה כנגד מידה. כשם שתקים אותו, הקב"ה יקים גם אותך ברוחניות עמו. לכן נאמר הקם תקים עמו. עמו באותה תקומה רוחנית.

נִדְחִים וְהִתְעַלְמָה

לא תִּרְאֶה אֶת שוֹר אָחִיךָ או אֶת שִׁוֵּי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָה וְגו' (כב,א')

לעומקו של מקרא, תרמוז הפרשה על קירוב הבריות לאביהם שבשמים. שור אחיך הם המצוות החמורות, ושיו הן המצוות הקלות. נידחים שאינם מקוימים בידו. הָשֵׁב תְּשִׁיבָם, השיבם לאחיק להיות מקוימים בידו, כלומר העמידהו על טעותו. כי לא רחוק הוא ויתרצה לקיימם. וְאִם לֹא קָרֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ, אלא רחוק שנתנכרו מעשיו, ולא יקבל תוכחתך, וְאִסְפְּתוּ אֵל תוֹף בֵּיתְךָ. עליך לקרבו ויהיה עמך עד שיהיה במדריגתך, ואז נִקְשַׁבְתוּ לוֹ. תשיבהו בתשובה שלימה לקיים קלות כבחמורות, לו, להיות אחד מתוך ל"ו צדיקים שבדור.

לְחִמְרוֹ לְשִׁמְלָתוֹ

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ. (כב,ג')

לְחִמְרוֹ לְשִׁמְלָתוֹ. הם הנפש הבהמית ומלבושיה. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לתקנם. כי

לעומקו של מקרא כי תצא

אלא בא ללמדנו, שאין מציאות של מקרה בעולמו של הקב"ה, אלא הכל מזדמן על ידי קורא הדורות מראש, לכן נאמר כי יקרא.

וכדאמר רבי בפרקי אבות (פרק ב' משנה א') וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בַסֶּפֶר נִקְתְּבִין. בפשט הדברים התכוון רבי לומר שכל מעשיך יהיו נכתבין בספר, לכן אל תבא לידי עבירה.

ולעומקו של מקרא יאמר, כל מעשיך, גם אלו שעדיין לא עשיתם, הרי הם כתובים לפניו בספר הנסיונות שלך, וכאשר יקרא בספרך, על ידי השר הממונה עליך מלמעלה, או אז יזדמן לפניך הכתוב למציאות. ואע"פ שהרשות נתונה הרי הכל צפוי לפניו, ככתוב בספר. ואשר על כן נאמר כי יקרא.

וכגון, כי יקרא בספרך: קן-צפור לפניך! נתונה בידך הרשות לשלח את האם או לקחתה. ועל ידי קיום המצוה לשלח את האם ולקחת רק את הבנים - בזה הוא משלים את חלקו בספר הנסיונות שלו הנקרא על ידי קורא הדורות מראש.

ועל דרך הרמז והסוד, הקם הוא שם ק' מתוך ע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים ויסע ויבא ויט שבפר' בשלח, ולפי שהוא מְכַנֵּן [על פי הזוה"ק] למילה ולעבדו שבק"ש בכרשת והיה אם שמע, בזה ירמוז לך הכתוב, כי בעבודתך זו להקים ולקיים את זולתך ברוחניות כבחומריות, בזה ימליץ עליך טוב המלאך הקם. וכביכול אלו דברי המלאך הקם להקב"ה, הקם תקים, תקמות הרבה, חומריות ורוחניות כאחד, למי שקיים עם חבירו הקם תקים עמו.

פי יקרא - פי יקרה

פי יקרא קן-צפור | לפניך בדרך
בכל-עץ | או על-הארץ אפרחים
או ביצים והאם רבצת על-
האפרחים או על-הביצים לא-תקח
האם על-הבנים: שלח תשלח את-
האם ואת-הבנים תקח-לך למען
ייתב לך והארכת ימים. (כב,ו-ז)

על דרך המוסר והאמונה, הכתוב אומר כי יקרא, באל"ף. לכאורה היה לו לומר כי יקרה, בה"א, לשון מקרה.

לעומקו של מקרא כי תצא

וזרע זרעו עד עולם, ליום שכולו ארוך לחיי העולמים.

ועל דרך הצח, לכן נסמכה מצות מעקה למצות שילוח הקן, ו**כאומר**: **דאגת לשלי, אדאג לשלך**. בְּשִׁלְחֶךָ את הקן, קִרְבָּתְךָ בנין בית המקדש, לכן אבנה לך בית חדש. זה שכתוב בפסוק הבא: **כי תבנה בית חדש**.

מעקה לגגך

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך: (כב, ח)

על דרך הרמז, תרמוז מצות המעקה על דרך לימוד התורה:

כי תבנה מלשון התבוננות. **בית חדש** היא סוגיה חדשה. **לגגך** תתבונן ותראה מהו הגג אשר אליה מגיעה הסוגיה, כלומר מה תכליתה ולאיזה מסקנה היא מבקשת להגיע, **ועשית מעקה לגגך**, לתכלית זאת עליך לעשות מעקה. שהוא גדר בטיחות של המסקנה שהיא תעמוד בכל הקושיות

כמו כן כאן בעניין שילוח הקן. אף כי **יקרה** ויזדמן לך קן צפור בלשון **מקרה**, דע כי **קורא** הדורות מראש **זימן לך** את שילוח הקן, כדי לתקן בה התיקון הנצרך, ואינו על דרך המקרה. לכן כתיב כי **כי יקרא ולא כי יקרה**.

ועל דרך הרמז, תרמוז הפרשה לתפילת יעקב לפני פגשו את עשו, באמרו: (בראשית לב, יב-יג) **הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא ויהפני אם על בניים**: **הזכיר** כביכול לקב"ה מצות שילוח הקן, שנאמר בה **לא-תקח האם על-הבנים**. והתכוון בזה **לשרש המצוה על דרך הסוד**, שהצפור תעוף אל קוניה, ותקונן על קיניה, להזכיר לפניו גלות בניו, **ושפגינה** אין עמם השכינה עלימו לגוננה, וישמע שוכן מעונה את משק כנפי היונה והמנת קולך, וימהר ויחיש לנו קץ הגאולה.

וזה שהמשיך יעקב בתפילתו: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמת את ידך כחול הים אשר לא יספר מרב. ואשר על כן אמר בשכר מצווה זו, למען ייטב לך והארכת ימים. וכשם שהיטבתי עם יעקב כן איטיב עם זרעו

לעומקו של מקרא כי תצא

באשר ירמזון אֶלֶין מְלִיאָ לַמַּפְלַת הַמֶּן. באשר הַמֶּן, ראוי הוא ליפול מששת ימי בראשית. ונרמז במלים "הַמֶּן הַעֵין" שבששת ימי בראשית. וזה שאמרה זרש אשתו להַמֶּן בן הַמַּדְתָּא הַאֲגָנִי: "אִם מְזַרְעֵ הַיְהוּדִים מְרַצְכֵי אֲשֶׁר הַחֲלוּתָ לְנַפְל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפֹל תַּפּוּל לְפָנָיו" (אסתר, ו, יג).

אֲשֶׁר הַחֲלוּתָ. מששת ימי בראשית, אז כבר הַחֲלוּתָ. שמאז כבר היה נכון הַמֶּן ליפול מאיגרא רמא של יצר הרע של גבהות וגאות לבו, אם לא ישים מעקה לגגו. ונרמז במלה גג"ך ר"ת גבהות גאותך.

והַמֶּן לא רק שלא עשה מעקה וגדר לגגו, אלא הגביה גגו למרומי גאווותו. ואשר על כן מְעַקָּה לְגַגְךָ בהיפוך אותיות הוא העמלק גגך. וזה שדרשו חז"ל ששפכה בתו שופכין מהגג. כי אין לך תועבה גדולה יותר מן הגאווה. והפילה עצמה מן הגג, שאין תקומה לפני גבהות הלב.

ועוד, שמתחילת בריאתו של הַמֶּן חתום הוא בשם אבותיו הַמַּדְתָּא הַאֲגָנִי. כי מדתו היא הגג. גאותו גבוהה כגג על ראש המגדל. עד לאבות אבותיו. וזקיננו עֲשׂוֹ רְמוּז בּוֹ: שנאמר ועשית. ועשי'ת מעק"ה לגג"ך

ולא יפול הנופל ממנו. ועל כך ירמוז הנופל, כפי שדרש רבה בר רב הונא מאי דכתיב {ישעיה ג-ו} וְהִמְקַשְׁלָהּ הַזֹּאת פִּתַח יְדָךְ שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבַרֵי תוֹרָה אֲלֵא אִם כֵּן נִכְשַׁל בְּהֶן.

או פֶּלֶךְ לְדָרֶךְ זֶה שֶׁמַּעֲקָה הוּא לְשׁוֹן עֵקֶה צוֹקָה, שְׁצַרִיךְ לְהַתִּיַּיֵּגַע וְלְהַתִּיַּיֵּסֵר כְּדִי לְהַגִּיעַ אֶל הַגֶּג, אֶל תְּכַלִּית שְׁלִימוֹת הַהִבְנָה בְּסוּגִיָּה.

וְלֹא תְשִׁים דְּמַיִם בְּבֵיתְךָ, דְּמַיִם לְשׁוֹן מְמוּנוֹת, כִּי אֶת בְּנֵיִן הַסּוּגִיָּה שֶׁלְךָ אֵי אִפְשֶׁר לְהַשִּׁיג עַל יְדֵי מְמוֹן, אֲלֵא בִּיגִיעָה, כִּי בְּלֹא יִגִּיעָה יִפּוֹל הַנוּפֵל מִמֶּנּוּ.

ולכן, משום שמועד הוא כל תלמיד לנפילה נאמר מעקה, כי הוא ההכנה הנדרשת, הגדרים והכללים הנכונים להגיע אל המסקנה בראש הגג.

כִּי יִפֹּל הַנּוּפֵל

פירש"י: ראוי הוא ליפול מששת ימי בראשית. וליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.

לעומקו של מקרא כי תצא

זרעו של עמלק, שהן אותיות העמלק, ,
גִּגְגָּה ירמוז למלך שהוא מעל כולם,
כגן הזה שהוא בראש הבניין.

**או פִּלְגֵּי לְדָרֶךְ זֶה, וְלֹא-תִשְׂמִיךְ דָּמִים
בְּבִיחֶיךָ ירמוז למצות המלך שנאמר
שום תשים עליך מלך, ואזהרה שלא
יקנה המלכות בדמים היינו בכסף, וכן
אזהרה לכהן גדול שלא יקנה הכהונה
בדמים, כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ ולא יגמרו
כהונתם.**

**ועל דרך הצת, גִּגְגָּה בגימטריה כ"ו
שהוא גימטריה של שם הוי"ה,
וירמוז לשבועת ה' שאין ה' שלם ואין
הכסא שלם עד שיכרית זרעו של
עמלק, ככתוב (שמות יז, טז) וַיֹּאמֶר כִּי
יָד עַל כַּסֵּי מַלְחָמָה לִיהוָה בְּעַמְלֶק
מִדֶּרֶד.**

**עוד ירמוז למעלת התשובה בחדש
אלול ונרמז במלים כִּי תִבְנֶה בַּיִת
קָדֵשׁ. כִּי בגימטריה שלשים וירמוז
לימי חודש אלול, תִּבְנֶה ירמוז
להתבוננות בחובת האדם בעולמו,
היא מעשה התשובה, בַּיִת ירמוז
לחזרה בתשובה, היא ביתו ומעוזה
של השב בכל לבו, קָדֵשׁ ירמוז
לשנה החדשה אשר בפתח, וְעִשִׂית**

בהיפוך אותיות הוא: **עֵשׂו יתגלגל
ממעקד.**

**ואשר על כן כתוב בכתיב מלא עם
שני וויים: נְפֹל תְּפֹל. כי הווי' יורה על
השגחת ה' בעולם, כי הקב"ה הכין
עלייתו, והפילו מרום מדריגתו כדכתיב
(משלי טז, יח) לִפְנֵי שֹׁכֵר גְּאוֹן וְלִפְנֵי
כַּשְׁלוֹן גְּבוּה רֹוֹת. וכן נאמר על עֵשׂו
בנבואת עובדיה [א, ג-ד]: זָדוֹן לִבְךָ
הַשִּׁיאֶךָ שִׁכְנִי בְּחִגְוֵי סֹלַע מְרוֹם שְׁבַתוֹ
אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יִרְדְּנִי אֶרֶץ. אִם תִּגְבִּיחַ
כְּעֵשׂו וְאִם בֵּין כּוֹכְבִים שָׁיִם קָנָה מִשְׁם
אוֹרִיךָ נְאֻם ה'.**

**ועוד על דרך הרמז, כִּי תִבְנֶה
בַּיִת קָדֵשׁ וְעִשִׂית מַעֲקֶה לְגִגְגָּה**

**ירמוז הכתוב לג' מצוות שנצטוינו
בבואנו לארץ. כלשון הספרי:**

**ג' מצוות נצטוו ישראל בעת כניסתן
לארץ למנות להם מלך ולבנות להם
בית הבחירה ולהכרית זרעו של
עמלק.**

**כִּי תִבְנֶה בַּיִת קָדֵשׁ ירמוז לבנין בית
המקדש. מַעֲקֶה ל' - ירמוז להכרית**

לעומקו של מקרא כי תצא

וכבר תירץ השפתי חכמים שרש"י חילק הפסוק לשניים, ורצה לומר שני הדברים. באומרו **על-דָבָר** יתכוון **לעצה** שיעצו להחטיאם כלשון הספרי, ויפרש **על-דָבָר** מלשון דיבור.

ועוד סיבה המפורשת בפסוק **אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמַיִם**.

ולעומקו של מקרא ירמזון הדברים למה שנאמר בספרי המוסר "אחרי הפעולות נמשכות הלבבות",

ואשר על כן נצטוינו להתרחק מבעלי המידות הלא טובות, כעמון ומואב, ולדבוק בדרך הטובה, כפי ששאל ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו [פרקי אבות פרק ב משנה ט] אָמַר לָהֶם, צֵאוּ וּרְאוּ אִיזוּהֵי דָרְךְ יִשְׂרָאֵל שִׁידְבֵּק בָּהּ הָאָדָם וכו'. רבי אֶלְעָזָר אָמַר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְךָ מְדַבְּרִיכֶם, שֶׁבְּכָל דְּבָרֵי דְבָרֵיכֶם.

מַעֲקָה לְגַגָּה כדי לא ליפול חזרה לעבירות, ומה הוא המעקה אשר תעשה ברום גג תשובתך – הם עשרת ימי תשובה, שמהם תשאב חוזק עוז ותעצומות לתשובתך. ורמוז הוא בפסוק **וְעִשִׂיתָ** הוא נוטריקון **ועשי"ת**, ועשרת ימי תשובה הם **הַמַּעֲקָה לְגַגָּה כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל** מוטעם בטיפחא, והיא הפסקה קלה, ולכן סיים ואמר **מִמָּנוּ**, מן המַעֲקָה של עשי"ת תהיה תקומה לתשובתך כל השנה כולה.

לֹא-יָבֹא עֲמוּנֵי וּמוֹאָבֵי בְּקִהְלֵה' גַּם דָּוִד עֲשִׂירֵי לֹא-יָבֹא לָהֶם בְּקִהְלֵה' עַד-עוֹלָם:

עַל-דָבָר אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמַיִם בְּדָרְךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם (כג, ד'-ה')

פירש"י **עַל-דָבָר**. על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם.

ויש לשאול, לכאורה אין זה כפשוטו, והכתוב יוכיח: **עַל-דָבָר אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמַיִם**, ולא על העצה.

לעומקו של מקרא כי תצא

לפשוטו של מקרא, פירש"י שהיא
חדשה לו, אפילו אלמנה.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך
המוסר, נאמר כפי שפירש"י (על פי
הספרי), בפסוק (דברים ו, ו') אשר
אנכי מצוך היום. לא יהיו בעיניך
כדיוטגמא [מצות המלך הבאה במכתב]
ישנה שאין אדם סופנה [מחשיבה
להצפינה ולשומרה], אלא כחדשה
שהכל רצין לקראתה (ספרי שם).
ואשתו, לא יגרע חלקה, ותהיה בעיני
כחדשה בכל יום, ובכך יקיים את
המשך הפסוק ושמח את-אשתו.
וידויק מסיפא דקרא אשר-לקח.
אשר-לקח כבר בעבר, ואע"פ כן תהיה
בעיניו בכל יום כחדשה. ובזה תדמה
לתורה שנאמר בה גם לשון ליקוחים.
כי לקח טוב נתתי לכם.

לא-יחבל רחמים ורכב פי-נפש הוא
חבל (כד, ו')

לפשוטו של מקרא פירש"י לא
ימשכן מזולתו דברים שעושין בהם
אוכל נפש.

ולא אבה - פי אהבך

ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל
בלעם ונחפז יהנ'ה אלקיך לך את
הקללה לברכה פי אהבך יהו'ה
אלקיך. (כג, ו')

ולא אבה פי אהבך. זה לעומת זה.
אל בלעם לא אבה ואותך אהב. כי
בלעם הרי הוא כנחש שנאמר בו
ואיבה אשית בינו ובינך. ולכן לא
אבה. ומאהבתו אותך הפך לך את
הקללה לברכה, ואת ה"לא אבה"
ל"אהבה". ועל דרך הצח, ירמוז
הנאמר "כי לא נחש ביעקב", שהאיבה
לנחש לא תמצא ביעקב כי אם אהבת
ה'. והניחוש של בלעם גם הוא לא
ימצא ביעקב כי "כי לא נחש ביעקב"
שהוא איש תם יושב אהלים.

פי-יקח איש אשה חדשה וגו'
ושמח את-אשתו אשר-לקח:
(כד, ה')

יש ליתן טעם לאומרו אשה
חדשה.

לעומקו של מקרא כי תצא

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ
לְמַרְיָם בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:
(כד,ט')

פירש רש"י על דרך הפשט, אם
באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל
תספר לשון הרע, זכור העשוי למרים
שדברה באחיה ולקתה בנגעים.

ויש לשאול, מדוע יוזכר שם
הרחמים י'הו'ה' על נגע הצרעת של
מרים שהוא דין קשה. דהוי ליה למימר
אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם. ללא
שם הוי'ה'.

ולעומקו של מקרא, נאמר, ששני
שמות השם הם כנגד שתי זכירות:

האחת, כפשוטו של מקרא
כפירש"י, לזכור עוון לשון הרע.

וכנגד זה הזכיר שם אלקים שהוא שם
של דין. והשניה, לזכור כוחה של
הכרת הטוב. שבעבור שחכתה למשה
שעה הקלה, חכו למרים כל בני ישראל
עד סוף ימי סגירותה, עד שנטהרה
מצרעתה. וכנגד מתן שכר טוב על
הכרת הטוב הזכיר שם י'הו'ה',
שהוא שם של רחמים.

ונצטוינו על שתי הזכירות הללו שהם
יסוד של שכר ועונש, להיטיב דרכינו
בעולמו של אבינו מלכנו.

ולעומקו של מקרא ידרש על דרך
הרמז והצה, לא יכבוש את רחמיו
מזולתו, כי נפש הוא חובל. ויהיה חובל
גם מלשון משכון וגם מלשון חבלה.
ורחמים האמור בעניין ידרש לעניין
רחמים. כעין שאמרו מה הוא רחום
אף אתה היה רחום לילך בדרכיו.
ונרכב האמור בעניין ידרש כנוטריקון
וראה פאב זולתך, היינו ורכ"ב.

ובזה ינתן טעם לסמיכות הפסוק
שקדם לו, כִּי-יָקָח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה
וְשָׂמַח אֶת-אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר-לָקַח, ולנהוג
עמה בחסד עולם וברחמים כו'.

כן ינהג עמנו גואלנו ה' צבאות שמו,
קדוש ישראל.

וכנבואת ישעיהו בהפטרה זו
(ישעיהו פרק נד, פס' ו-ז-ח: כִּי-כִאֲשֶׁה
עֲזוֹבָה וְעֲצוּבַת רִים קָרְאַךָ ה' וְאִשָּׁת
נְעוּרַיִם כִּי תִמְאַס אָמַר אֱלֹהֶיךָ: בְּרַגַע
קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמַיִם גְּדֹלִים
אֶקְבְּצֶיךָ: בְּשֹׁצֵף קֶצֶף הַסְּמַרְתִּי כְּגִי רָגַע
מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם. רַחֲמֵתִיךָ אָמַר
גְּאֻלְךָ ה'. בב"א.

לעומקו של מקרא כי תצא

אִישׁ עֲנִי

ורוכב על חמור

השני כן אשיב פעם שניה את המשכן השלישי, כבא השמש. כאשר יפציע שחר הגאולה. וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ אל תקרא בְּשִׁלְמָתוֹ אלא בְּשִׁלְמוֹתוֹ. ככתוב כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. וּבִרְכֶךָ, כן סופית דגושה, לרמז על שתי ברכות. בְּרַכְתָּ כהנים בבית המקדש וּבְרַכְתָּ כהן גדול ביום הכפורים, וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה, שיעלו כולם אל בית מקדשך לצדק לפניך את הדין ולהודות על החסד והרחמים. לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ. שכולם יעמדו לפניך כבני מרון בְּצִדְקָךָ עֲמוּסִיךָ.

ובאמרו וְלֹא תִחַבֵּל בְּגַד אֱלֹמָנָה גם כאן כביכול הכתיב הקב"ה על עצמו, להשיב שכינתו לציון ולא לְמִשְׁכַּן עוֹד את משכן ה' בעבור עוונותיהם של ישראל, כי איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה, ואמר לא תחבול בגד אלמנה. וכן לעתיד לבא הבטיחנו הקב"ה כביכול באמרו על עצמו בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרְךָ (כד, טו) הוא היום הַמְקַנְנָה במהרה בימינו ליתן השכר המושלם לַפְדוֹת מִחֲפָזֵי קֶץ יְשׁוּעָתוֹ.

ואם-אִישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ (כד, יב) הַשֵּׁב תִּשְׁיֵב לְךָ אֶת-הָעֵבֹט לְכָבֹד הַשָּׁמַשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכֶךָ וְלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כד, יג) וְלֹא תִחַבֵּל בְּגַד אֱלֹמָנָה (כד, יז)

על דרך הרמז ירמזון אלו הדברים לביאת משיח צדקנו ולבניין בית המקדש. ואם-אִישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ שאין עני יותר מהמצפים לגאולה. וירמזו על המשיח, עני ורוכב על חמור. והקב"ה הכתיב על עצמו לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ. הנה לא יום ולא יישן שומר ישראל.

ולכן נאמר פעמיים הַשֵּׁב תִּשְׁיֵב, הַשֵּׁב תִּשְׁיֵב לְךָ אֶת-הָעֵבֹט, כנגד מה שנאמר פעמיים משכן [פרשת פקודי, שמות לח, כא] אֶלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וּפִירֵשׁ"י שם הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן, שנתמשכן פעמיים בעוונותיהם של ישראל, והכתיב הקב"ה כביכול על עצמו, הַשֵּׁב תִּשְׁיֵב. כשם שהשבתי פעם אחת את המקדש

לעומקו של מקרא כי תצא

כמדורשו, **תמצא** יראת אלקים. שנאמר
בפרשת עמלק **וְלֹא יִרְא אֱלֹהִים**.

וְאֵתָה עֲיַף וַיִּגַע וְלֹא יִרְא אֱלֹהִים

פירש רש"י ולא ירא עמלק אלהים
מלהרע לך.

ומובא בשפתי חכמים שדייק כן
מאחר ו"עייף ויגע" הם תואר, כיצד היו
ישראל, ואם ירא מתייחס לישראל
כתואר היה צריך להיות מנוקד
ב"שוא". כזה: **וְלֹא יִרְא אֱלֹהִים**. ומאחר
ונכתב בקמץ כפעל, בהכרח אינו
מתייחס לתואר של ישראל אלא לעמלק
שלא היה ירא.

ואוה"ח הק' פירש ולא ירא -
ישראל, מתוך שהיה **עֲיַף וַיִּגַע**, ולא
היה בו כח לעמוד כנגד יצר הרע
המסיטו מיראת אלהים.

ויש ליתן טעם מה הכריח את אוה"ח
הק' לפרש כן שישראל הוא שלא היה
ירא.

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עַמְלֶק לֹא תִשְׁכַּח

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עַמְלֶק לֹא תִשְׁכַּח (כה, יז'-יט').

נעץ הכתוב תחילת הפרשה
בסופה. כי עמלק הוא היצר הרע, והוא
רצועת מרדות לישראל, ולא דברה
התורה אלא כנגדו, והיא המלחמה
התמידית של האדם מישראל להתגבר
על עמלק.

והמלה **תשכח** תִּדְרֹשׁ במשמעות
כפולה. **כפשוטו וכמדורשו**. **כפשוטו**
היפך הזכירה. **וכמדורשו** לשון מציאה.
שכן בארמית **לֹא תִשְׁכַּח יתפרש לא**
תמצא. מלחמתך תהיה מלחמת חרמה
עד שלא יִמָּצֵא אצלך כל שמץ ממנו,
מיצר הרע.

ועל דרך הצנח, הטעם במלה **לֹא**
[תִשְׁכַּח] הוא בטפחא. **לֹא תִשְׁכַּח**.
והטפחא היא מעין הפסקה, **ולכן**
יִדְרֹשׁ לעומקו של מקרא, אם לא
תבער ממך את העמלק כליל, אז
תִשְׁכַּח, תמצאהו בכ יותר ויותר.

או פלֵף לדרך זו, אם **לֹא** תתן לו
מקום בעולמך, אז יתקיים בכ **תִשְׁכַּח**,
כפשוטו. **תִשְׁכַּח** ממנו. ואז גם **תִשְׁכַּח**

לעומקו של מקרא כי תצא

והוינו בה, לשיטת רש"י. מה היא ביראת אלקים שהיה לכאורה ראוי לעמלק להיות, כדי לומר על עמלק וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים.

ויש לומר, שיראת אלקים שלו, של עמלק, כביכול, לעשות רצונו ית' להיות רצועת מרדות לישראל. והוא אינו יודע כי כאשר יעשה יותר מכפי שְׁצִנָּה, גָּמַר בו: וְלֹא יֵרָא. ואשר על כן יוטעם וְלֹא יֵרָא, בטיפחא. להיות כפירוש אוה"ח הק', שאינו ירא כאשר עושה יותר ממה שצוה. ולפירוש רש"י לא תיחשב כאן הטיפחא כהפסקה כנ"ל ולרש"י עמלק הוא דאינו ירא, בין אם הוא עושה יותר מכפי צִנָּה בין אם הוא עושה יותר מכפי שְׁצִנָּה.

ולעומקו של מקרא, ישלימו פירושיהם של רש"י ואוה"ח הק' זה את זה: כברכת יצחק לעשו שעמלק מצאצאיו: והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך. ופירושו כעין נוטריקון: תרי"ד - כאשר תראהו יורד ביראת שמים ופרקת עולו. שכאשר ישראל אינו ירא הרי עמלק רצועת מרדות. והוא ממלא אחר ציווי הקב"ה כראוי. ונחשב לו לעמלק שהוא ירא אלקים לעשות את דברו.

ושמא יש לומר משום טעם הטיפחא שבמילה יֵרָא. שכן הטיפחא היא כעין הפסקה, ובזה מתקשרת לתחילת הפסוק. למלה ואתה. וכה יֵקְרָא: וְאַתָּה עֲנֵה וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא. ועל דרך האפשר נראה שאוה"ח הק' חבר האתנחתא של יִגַע עם הטיפחא של יֵרָא יחדיו, כביכול ללא הפסק כלל, וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא, אולי כפי שנרמז בשם הטעם עצמו - אתנחתא במלה ויגע, שמתוך שהיו נחים ביגיעתם, לא חשו לעמוד כנגד יצר הרע ולכן לא היו יראים. כי ביראת אלקים אין להרפות ואין לנוח ביגיעה. ולכן אתה עיף ויגע באתנחתא וממילא לא ירא אלקים.

ורש"י חש לאתנחתא לומר עֲנֵה וַיִּגַע על ישראל, ולא יֵרָא אלקים על עמלק, ולא חש לטיפחא של ירא כהפסקה, אלא כטעם משלים לסוף הפסוק.

ונראה לְיִשָּׁב דבריהם על דרך המוסר, כאומר: אם יִמְצָא בך עמלק, אזי "וְלֹא יֵרָא" - אישראל קאי. ואם לא יִמְצָא בך עמלק, אזי "וְלֹא יֵרָא" - אעמלק קאי, כלומר שלא קיים שליחותו. ובלי ביראת אלקים אין לו קיום.

לעומקו של מקרא כי תצא

רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל
עת לפורענות.

וכן כבר פירש רש"י [שמות יז, ח']
ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו
למקרא זה הַגִּישׁ ה' בְּקִרְבְּנוּ אִם-
אָנִי: וַיָּבֹא עַמְלֵק, לומר תמיד אני
ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם
אומרים הַגִּישׁ ה' בְּקִרְבְּנוּ אִם-אָנִי,
חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם
צועקים לי ותדעו היכן אני.

וכן נדרש שם [שמות יז, ח']
[תנחומא סוף בשלח] אין רפידים אֶלָּא
שָׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה, ולפיכך עַמְלֵק
בָּא עֲלֵיהֶם.

ואם כן מה חידוש יש כאן שבא עמלק
אם שקרת במידות.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שהחידוש במשקר במידות ובמשקלות,
שידאג מבוא עמלק גם כאשר רפו ידיו
במידות הנפש. וכפי שאמר ר' אלעזר
בר' שמעון [קידושין מ:]: לפי שהעולם
נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו
עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את
עצמו ואת כל העולם לכף זכות עבר
עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו

וכאשר ישראל כן ירא אלקים, אין
לעמלק שליחות, ונחשב כמי שאינו
ירא, ואז נאמר בישראל תמחה את
זכרו. ובכך משלימים פירושי רש"י
ואוה"ח הק' זה את זה.

הסמיכות של משקלות

לעמלק [כה, יג-יז]

{יג} לא-יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶּהָ אָבוֹ וְאָבוֹ
גְדוֹלָה וּקְטָנָה: {יד} לא-יִהְיֶה לְךָ
בְּבֵיתָה אֵיפָה וְאֵיפָה גְדוֹלָה וּקְטָנָה:
{טו} אָבוֹ שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה-לְךָ אֵיפָה
שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה-לְךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ
יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
נִתָּן לְךָ: {טז} פִּי תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
כָּל-עֲשֵׂה אֵלֶּה כָּל עֲשֵׂה עוֹל: {יז}
זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר-עֲשֵׂה לְךָ עַמְלֵק בְּיַדְךָ
בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

על סמיכות הפסוקים מפרש רש"י:
אם שקרת במדות ובמשקלות, הוי
דואג מגרוי האויב, שנאמר [משלי יא,
א] מאַזְנֵי מִרְמָה תוֹעֵבֶת ה' וכתוב
בתריה [פס' ב'] בָּא זְדוֹן וַיָּבֹא קְלוֹן.

ויש לשאול, והרי כבר פירש רש"י
[במדבר כ"א א'] ועמלק מעולם

לעומקו של מקרא כי תצא

להפטרת כי תצא

ה' דנחמתא

בנביא ישעיה פרק-נד פסוקים א'-י'

פסוקי ההפטרה

{א} רַגְי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה פֶּצְחֵי רִגְוָה
וְצִהְלִי לֹא-תִלֶּה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה
מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אָמַר יְהוָה: {ב} הַרְתִּיבִי |
מְקוֹם אֶהְיֶה וּרְיֵעוֹת מִשְׁכַּנּוֹתֶיךָ נְטוּ
אֶל-תַּחֲשֹׁכֵי הָאָרֶץ מִיִּתְרֶיךָ וּיִתְחַיֶּה
חֲזָקִי: {ג} כִּי-יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְלָצֵי
וְנִרְעָף גּוֹזִים יִירָשׁ וְעָרִים נְשֻׁמוֹת
יִוֹשִׁיבוּ: {ד} אֶל-תִּירָאֵל כִּי-לֹא תִבְוֹשִׁי
וְאֶל-תִּפְלָמֵי כִּי לֹא תִחְפְּרִי כִּי בָשֶׁת
עֲלֹמֶיךָ תִשְׁפָּחֵי וְחֲרַפְתְּ אֶלְמִנוּתֶיךָ לֹא
תִזְכְּרִי-עוֹד: {ה} כִּי בְעֵלְיֶיךָ עֲשִׂיךָ יִהְיֶה
צְבָאוֹת שָׁמָּה וְגִאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי
כָּל-הָאָרֶץ יִקְרָא: {ו} כִּי-כֹאשָׁה עֲזוּבָה
נִעְצָוֶבֶת רִוּם קִרְאָךָ יִהְיֶה וְאִשֶׁת נְעוּרִים
כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהֶיךָ: {ז} בְּרַגְעַ קִטָּן
עֲזוּבֶתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ:
{ח} בְּשִׁצְפֶיךָ לְצַף הִסְתַּרְתִּי כִּנְיָ לְגַעַ
מִמֶּיךָ וּבִתְסוּד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גִּאֲלֶךָ
יְהוָה: {ט} {ס} כִּי-מִי נָתַתְּ לִי אֶשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרַת מִי-נָתַתְּ עוֹד עַל-הָאָרֶץ כִּן
נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֶרְךָ עֲלֶיךָ וּמִגֶּעֶר-בְּךָ:
{י} כִּי הִתְרִיב יְמוּשׁוֹ וְהִגְבַּעוֹת תְּמוֹטָנָה
וְחִסְיָי מֵאֲתָךָ לֹא-יְמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי
לֹא תִמוּט אָמַר מִרְחֻמֶיךָ יְהוָה:

ואת כל העולם לכף חובה. והיינו
מידות ומשקלות שבנפש.

ולפני ראש השנה, יִחַשְׁב מידותיו.
כגון: אָבֹן וְאָבֹן, כיצד הוא הִבֵּן כלפי
אביו שבשמים.

אִיפֶה וְאִיפֶה, איפה הוא עומד, בדרגת
היראת שמים שלו. גְּדוּלָה או קְטָנָה.
ובא הכתוב לומר לך שגם על רפיון
במידות הנפש נשלח עמלק רצועת
מרדות לישראל. ואשר על כן יקיים
בעצמו מה שנאמר על משה רבנו וַיְהִי
יָדָיו אַמּוֹנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ [שמות
יז, יב'] שיהיו ידיו באמונה, באמונה
של מידות ומשקלות תרתי משמע
כנ"ל, וכן כפי התרגום שמוכנו תפילה
לה' וַיְהִי יְדוּהֵי פְרִיסוֹן בְּצִלוֹ
[בתפילה] עַד דָּעַל שְׁמֵשָׁא, שיהיו
ידיו פרוסות בתפילה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ,
כל חדש אלול ועשרת ימי תשובה עַד-
בֹּא הַשָּׁמֶשׁ של שעת נעילה במוצאי
יום הכיפורים, וכפי שנאמר בתפילת
הנעילה לְמַעַן נִחְדַּל מֵעֲשֶׂק יָדֵינוּ אִזִּי
מובטח לו שאין עמלק יכול לו, ויזכה
בדין לו ולכל העולם כולו.

לעומקו של מקרא כי תצא

הבטחות: האחת: ניצחון על אויביה, ניצחון שאין אחריו הפסק כלל והוא ניצחון לְנֶצַח, והשניה: יציאה מהגלות.

ולכאורה היה ראוי לה להתרצות, אלא שאינה מתרצית על הבטחות לעתיד אלא במה שיאמר לה הקב"ה בהפטרה הששית [ישעיהו ס,א'] וכבוד יהוה עֲלֵיךְ זָרַח שכבר זָרַח עֲלֵיךְ אור הגאולה. עד כאן על פי אבודרהם על הפסיקתא.

וַיִּרְאֵהָ לְמַעַיִן כִּי בּוֹ הַהֶפְטָרָה
הַחֲמִישִׁית המתחילה במלים רְגִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה, מבקש הקב"ה לנחם את כנסת ישראל בהבטחת קיבוץ הגלויות לתוכה בשמחה.

וכן פירש המלבי"ם: רְגִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה - המליצה תדמה את המדינה כאם היולדת, ואת בני המדינה לילדיה, עפ"ז דמה את ציון כאשה עקרה כי אינה יולדת בנים ויושבת שוממה, ואמר כי בכל זאת יבואו לה בנים רבים מרחוק, פתאום בלא חבלים וצירים, ותדמה כאשה שילדה בנים רבים, ולא חלה בחבלי יולדה, וז"ש פְּצָחֵי רָנָה וְצִהְלֵי לֹא חָלָה עוד יותר על מה שלא ילדת, במה שאת דומה

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

הפטרות כי-תצא היא ההפטרה החמישית מתוך שבע הפטרות הנחמה הנקראות מדי שבת עד ראש השנה הבא עלינו לטובה. והיא הנקראת ה' דנחמתא.

ומובא באבודרהם על פי הפסיקתא כי בשבע הפטרות דנחמתא שולח הקב"ה את נביאיו לנחם את כנסת ישראל ואינה מתרצית עד הנחמתא הששית והשביעית.

שכן בנחמתא הראשונה נחמו נחמו עמי בקש הקב"ה לנחמה על ידי ריבוי תפילות ותחנונים, ועדיין לא נתרצתה. ובנחמתא השניה ותאמר ציון עזבני ה', בקש הקב"ה לנחמה על ידי ריבוי בנים ועדיין לא נתרצתה. ובנחמתא השלישית בקש הקב"ה לנחם את כנסת ישראל, על ידי לימוד התורה הק', ועדיין לא נתרצית.

ובהפטרה הרביעית בקש הקב"ה לנחם את ישראל בכך שהוא המנחם, ולא על ידי שליח, וכן ע"י שתי

לעומקו של מקרא כי תצא

ועל דרך הסוד, נחמה חמישית זו היא בספירת ההוד, שכן מקומה של ספירת ההוד לאחר הספירה הרביעית שהיא הנצח. שכן סדרן: חסד גבורה תפארת נצח והוד. וזכר בה הרחמים, כפי שאמר וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבְּצֶךָ, ורחמים היא אהבת ה', כנגד אהרון הכהן שהוא כנגד ספירת ההוד, אשר ברחמיו מברך לעמו ישראל באהבה, ועליו אמר הלל [פרקי אבות א, יב'] אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. ואף שספירת ההוד היא מצד הדין, הרי הקב"ה פועל ברחמים בדין, לקבץ נדחי עמו ישראל לתוכה, בשמחה.

וכן ניקוד שם הוי"ה בספירת ההוד הוא בקבץ כזה: וְהוֹיָה וכן מנוקד שם ה' בתפילת שמונה עשרה בברכת "תקע בשופר" היא ברכת מקבץ נדחי עמו ישראל.

וספירת ההוד קשורה בקשר הדוק לספירת הנצח והן כמשלימות זו את זו, ואשר על כן היא המשך לספירת הנצח, וכן הנחמתא החמישית היא השלמה והמשך לנחמתא הרביעית. ובהיות הנחמתא הרביעית ענינה יציאה מן הגלות, תהיה הנחמתא

כאשה שלא חלה בחבלי יולדה, ולכן רבים בני שוממה מבני מדינה אחרת שהיתה בעולה שהיה לה בעל וילדה לו בנים. עכ"ל.

ולזה אמר {ב} הַרְחִיבֵי מְקוֹם אֶהְלֶךָ וגו' להחזיק רוב הבנים, כלומר להכין מקום שיחזיק את כל הבנים המרובים אשר יקבצם אליך, עד אשר ימין וישמאול תפריצי ותרעף גוים יירש. ועוד מנחם אותה הקב"ה על ידי הנביא: אַל תִּירָאִי שְׂמָא שׁוֹב תְּצֵאִי לַגְּלוּת, כִּי לֹא בִשְׂר וְדָם גּוֹאֲלֶךָ כִּי אִם ה' צְבָאוֹת וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִרְאָה, הוּא גּוֹאֲלֶךָ וּמְקַבְּצֶךָ. ואמנם, {ז} בְּרַגַע קִטּוֹן עֲצוּבְתִיךָ, אֲבֵל בְּרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבְּצֶךָ: ותחת אשר {ח} בְּשִׁעָף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי כִּנִּי רַגַע מִמֶּךָ, תחת זאת וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֵתִיךָ אָמַר גֵּאֲלֶךָ יְהוֹיָה: וענין הקצף שהזכיר הנביא הוא כעין לשון נופל על הלשון, שכן אותיות פ ו ב מתחלפות לעתים במדרשי חז"ל, ותחת אשר קצפתי יהיה קבצתי. וזה סוד השבועה של קיבוץ הגלויות בזו הנבואה. {ט} כִּי מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מֵעֵבֶר מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֵף עֲלֶיךָ וּמִגֹּעַר בָּךְ:

לעומקו של מקרא כי תצא

ואע"פ שהפטרנו אינה מן ההפטרות אשר בהכרח נוגעות לפרשה, מכל מקום בזה יאות ושפיר **משתייכת ההפטרה לפרשתנו**, שכן **נסמכת ההפטרה למפטיר** שבפרשה והיא מחיית **עמלק**, וכדברי ר' יהודה במסכת סנהדרין [כ:]: וכן פסק הרמב"ם הלכות מלכים ומלחמות פרק א הלכה א:

שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה.

והרי **בנבואה** זו מבשר להם הנביא על **קיום התנאי המקדים** לשלש מצוות אלו, והוא **קיבוץ גלויות וכניסתן לארץ**.

ומעתה בלא דיחוי כלל, **על פי נחמת ה' יעמידו להם מלך**, כפי שנאמר בפרשה הקודמת, פרשת שופטים "שום תשים עליך מלך". **ויכריתו זרעו של עמלק** כפי המוזכר במפטיר בפרשתנו כי-תצא, **ויבנו להם בית הבחירה** כפי שיבואר בפרשה הבאה פרשת כי תבוא היא הבאת הביכורים לבית המקדש שיבנה בקרוב ממש, בב"א.

החמישית **קיבוץ הגלויות** לארץ הצבי. שהן שתי פעולות נפרדות אמנם, אך משלימות זו את זו: לאחר **היציאה יתקבצו** כולן יחד אל הארץ הנכספת, אל כור מחצבתן.

ומפליג הנביא בהבטחת השם, שגם אם ההרים ימושו ממקומם דבר שהוא רחוק מדרך הטבע, הרי חסד ה' יותר חזק מאיתני הטבע והוא לא ימוש לעולם. וכן גם אם הַגְבְּעוֹת תְּמוֹטָנָה - דבר שהוא רחוק מדרך הטבע, הרי חסדי חזק מאיתני הטבע ולא ימוש מאתך וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מְרַחֵמְךָ יְהוָה. ובמה יהיו נִפְרִים רחמיו, כפי שאמר **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבְּצֶךָ**. ועל זה ראוי לך ליתן הודיה **והודאה** למקבצך. ואשר על כן **קיבוץ הגלויות הוא בספירת ההוד**.

ואף כי עדיין אין כנסת ישראל מתנחמת, אלא רק בנבואת הנחמה הששית והשביעית, מכל מקום הרי יש כאן **בנחמת קיבוץ הגלויות** שלב נוסף **בהתעצמות הנחמות** שהן הולכות ומתעצמות לקראת הנחמה השלימה, בתום שבע הנחמות, לטהרנו ולזכותנו לפני יום הדין.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

